

WAGNER SÁRA

ÖSSZHANGBAN A ZENÉVEL *A Snétberger Zenei Tehetség Központ narratívái*

BEVEZETÉS

A Snétberger Zenei Tehetség Központ a tudományos élet számára kincsesbánya. A szociológiát többek között a roma zenészek szubkultúrája, a „kisebbség a kisebbségben jelenség”¹, az intézményi hierarchia felépítése (mentorok, animátorok, diákok, tanárok, koordinátorok, intézményi igazgatók), az intézmény társadalomban betöltött szerepe érdekelheti. A kritikai kultúrakutatás a központot szimbolikus rendszerként, egyfajta alternatív kulturális színtérként, a kisebbségi és többségi kultúra metszéspontjaként értelmezheti, és erre összpontosítva végezheti a kutatást. A filmtudomány számára Almási Tamás a központról szóló, *tititá* című dokumentumfilmjének elemzése szolgáltathat kiváló témát. A pedagógia kíváncsi lehet arra, hogy egy marginalizált csoport esetében a zene mennyire hatékony pedagógiai eszköz. A sort megannyi lehetőség felsorakoztatásával lehetne folytatni, azonban a tanulmány egységessége érdekében rá kell térnem a saját zene- és médiaantropológiai kutatásom bemutatására, amelyet alapvetően meghatároznak a központ körül létrejövő, a központ jelentőségét megfogalmazó narratívák – e történetközpontú jelleget erősíti Almási Tamás dokumentumfilmje és Snétberger Ferenc médiareprezentációja is.

A központ története a felsőorsói tehetségközpont alapítójának, a Berlinben élő és világszerte elismert Snétberger Ferencnek a történetével kezdődik, amely összefonódik az intézmény működését segítő lelkes munkatársak, tanárok és diákok személyes történeteivel is. A nyilvánosság – a kívülállók – központról alkotott képét meghatározó médiamegjelenéseket érdemes megkülönböztetni egymástól, és külön figyelmet szentelni azoknak, amelyek a központ történetének részleteit beszélik el – ilyenek a központ tagjaival készített interjúk. A központról szóló és a központ által közvetített narratívák határozzák meg az intézmény reprezentációját, és e két narratívacsoporthoz együttesen válik a központ mediatizált térben olvasható, folytatásos történetévé.

Számomra a legizgalmasabb azon fejlődéstörténetek feltárásának lehetősége, amelyekben láthatóvá válik, hogy mit is jelent és mit is ad ez a hely a hátrányos helyzetű fiataloknak, hogyan változnak és fejlődnek az évek során, hogyan szok-

nak hozzá a többségük számára addig ismeretlen elvárásokhoz, vagy hogyan tanulnak meg reális célokat kitűzni, azaz hogyan válnak hivatásos zenésszé.

Ráadásul nem is csak a diákokról van szó, hanem azokról az emberekről is, akik nélkül ez a hely nem működhetne, akik a szívükön viselik a tanulók sorsát, és akár egész évben azon dolgoznak, hogy nyáron közel hatvan diák (2016-ban több is) beléphessen a központ kapuján.

Tanulmányom a kulturális antropológián belül a zene- és médiaantropológia módszertanaira épül, valamint média- és kommunikációtudományi megközelítéseket is használ. Tárgya egy „inkább zárt”² zenei közösség, amelynek tagjai egy adott évben tizenkét héten át együtt élnek egy speciális pedagógiát folytató intézményben. A terepen való kutatásom kezdeti célja a közösség tagjai közötti közvetlen kommunikáció, a zene mint kommunikációs eszköz, valamint a médiumok mint önkifejezésre használt eszközök megfigyelése volt. Kutatásom nem a központban kezdődött és ért véget. A közösségi média platformjain tartottam később is a kapcsolatot az alanyokkal, esetleges kérdéseket is feltettem nekik, így a kutatási idő kiterjedt, és a céloom tovább formálódott. Az intézmény a pedagógiai és narratívaalapú vizsgálatot kívánja meg, legalábbis ez az a két erős perspektíva, amelyekből a kutatásnak és az elemzésnek érdemes kiindulnia. A népzenei hagyományokra fókuszáló kutatást mellőztem, amely a zeneantropológia és az etnomuzikológia sajátosságaként a cigány zenei hagyományok konkrét hatását mérné fel. Céloom, hogy bemutassam a központban tanuló hátrányos helyzetű diákok médiahasználatát, zenefogyasztási szokásait és a központ történetét³ a helyszínen készített interjúk⁴, valamint a központról és Snétberger Ferencről szóló, hozzáférhető médiatartalmak alapján.

A dolgozat három részre osztható. A zene- és médiaantropológia tudományának rövid ismertetése, a kutatás tudományos térképen való elhelyezése után Snétberger Ferenc médiabeli történetének feltárásával, az intézmény bemutatásával folytatom a tanulmányomat. A Felsőörsön végzett empirikus kutatásom eredményeinek részletezése, a közösség külső és belső kommunikációjának feltárása, valamint a diákok médiahasználati és zenehallgatási szokásainak⁵ összegzése előtt két volt diák, három jelenlegi diák, valamint egy animátor történetét ismertetem, ugyanis véleményem szerint ezek a történetek reprezentálják legghitelesebb formában a központot.⁶

Dolgozatom értelmét veszítené, ha nem igyekeznék lehetőségeimhez mérten hitelesen ábrázolni azt a kontextust, amelyben a tárgya született. A rendszerezhető, összehasonlítható, elemezhető adatokat félretéve a központ legkézenfekvőbb megközelítésének a narratológia szempontú feltárását vélem. Történetek által mutatom be a központ működését, hogy hangsúlyossá váljon zenepedagógiai

különlegessége. A valóság mindenki számára mást jelent: a hátrányos helyzet adatok szerinti meghatározásán, a médiamegjelenések számán és minőségén, a diákok mérhető teljesítményének javulásán túl a személyes történetek reprezentálják a legőszintébb és legbefogadhatóbb módon a központ életét, egyéni perspektívák egyéni valóságait közvetítve.

A diákok médiahasználatának objektív elemzésén túl a szubjektív történetmesélés, valamint az online platformok történeteinek elemzésével tárom fel a központ identitását és jelentőségét. Igyekszem érzékelhetően elkülöníteni egymástól a kérdőívek alapján leszűrt statisztikai adatokat, a médiában megjelenő anyagokból kinyert információkat és a terepen végzett megfigyelésem eredményeit. A különböző típusú források különböző történettípusokat mutatnak fel. A médiahasználati szokások felmérése a *mediatörténet* részeként fogható fel; a médiában megjelenő, rendezők és újságírók által konstruált *reprezentatív történetek* párbeszédes formában beszélődnek el; az önkontrollt gyakorló *önreprezentatív történetek* az online térben megjelenő kommunikáció által rajzolódnak ki.⁷ Vannak azonban határesetek, amikor nehéz elkülöníteni a reprezentatív és önreprezentatív jelleget. Ami elhatárolja egymástól a két pólust, az a külső kontroll vagy annak hiánya: a reprezentatív történet elbeszélője ugyanis valamely szempontból kisajátítja a szereplőt és történetét, önmaga választ, hogyan és mit mesél el. Az identitások, a terek és a történetek összekapcsolódnak, és ez rányomja a bélyegét az egész történetre.

„A narratív kutatás a kutató és kutatott kapcsolatának objektív koncepciójából kilép”, a kutató a témája iránt elkötelezett résztvevővé válik (BARRETT – STAUFFER 2009: 12). Empirikus kutatásom után megfogalmazódott bennem – amit az imént idézett szakirodalom is alátámaszt –, hogy a szigorú kutatási szabályokkal szemben a rugalmasság hatékonyabbá teheti a kutató munkáját. A kutatónak alkalmazkodnia kell az adott szituációkhoz, megszegve az objektív tudomány törvényeit. „A kutatás során a kutató is változhat” (BARRETT – STAUFFER 2009: 12). A módszertan és a szerkezet is változhat, így kutatásom a médiahasználat vizsgálatától a személyes történetek feltárásáig ívelt. A gyakorlat rugalmassága a tudományterület rugalmasságát is megkívánja; a zeneantropológia könnyedén illeszthető össze a narratológiai és a médiahasználati vizsgálattal, ezzel teret adva a valóság sokszínűbb reprezentációjának.

ANTROPOLÓGIA A ZENE- ÉS MÉDIATUDOMÁNYBAN

A hagyományos értelemben vett zeneantropológia a zenét kutatási területként azoknak a tudósoknak tartotta fenn, akik magas szinten jártasak a zenetudományban. Azonban a zene kutatása nem korlátozódik a zene elemzésére, még a kutató zenei képzettségére sem.⁸ A kutatás irányulhat a zene kontextusaira is, amelyekben feltárhatóvá válnak személyes kapcsolatok, egyes személyek és a zene kapcsolata, valamint társadalmi kapcsolatrendszerek is. A zene felfogható a kommunikáció mozgatórugójaként, rituális idő-tér dimenziók létrehozójaként, emberi kifejezőmódként, amelyet a társadalmi és kulturális konvenciók határoznak meg és alakítanak (BARREIRO et al. s. a.).

A médiaantropológiáról Coman azt írja – szinkronban több szerzővel, akikre tanulmányában hivatkozik is –, hogy a médiakutatók és antropológusok egyesítése mögötti szándék nem más, mint a médiatartalmak és a valóság szimbolikus kifejeződéseinek (mint a mitológia, a vallás, a szertartások közti kapcsolat) együttes vizsgálata (s. a.). Ez az algoritmus a zenetudomány és az antropológia szinkronjában is alkalmazható: a zenetudós és az antropológus interakciójában létrejövő vizsgálat azt a kapcsolatot igyekszik feltárni, amelyben párhuzamosan a zene mellett a zeneszerző, az interpretáló, a befogadó közösség és a közönség is a vizsgálat tárgyává válik. A tudománynak a közösségi médiahasználati szokások alakulásához alkalmazkodnia kell, és fel kell tárnia a médiahasználat mögötti személyes és közösségi motivációkat is.

A társadalmi és kulturális elvárásoknak való megfelelés mértékének meghatározása nélkül a valódi ember és közösség megismerhetetlen marad; csupán a nyilvános médiatartalmak elemzésével, a tartalom megjelenítése mögötti személyes döntések feltárása nélkül a kutatás eredménye nem lehet releváns. (Jó példaként szolgálhat, hogy a központban egy diák családjára való tekintettel valódi okok miatt bizonyos tartalmak megjelenését blokkolták a nyilvánosság előtt.) Ezért kutatásom a személyekre irányul, az önreprezentációt mozgó mechanizmusok kerülnek a fókuszba. A médiahasználó élettörténete és világnézete egyenrangú aspektusként jelenik meg a médiatartalom mellett. Véleményem szerint a két szempont, az egyén (és közössége), valamint az általa vagy róla közvetített tartalom párhuzamos vizsgálata alapozza meg a médiaantropológiai kutatást.

A közösségi média tudományos vizsgálatához a médiaantropológia nyújtja azt a testre szabott elemzési módszertant, amellyel széleskörűen vizsgálhatunk médiahasználati szokásokat tág kontextusokban. A közösségi média külső szempontú, mondhatni statikus adatokra épülő elemzése elsősorban a marketingkutatások feladata; ezzel szemben a médiaantropológus azokra a döntési mechanizmusokra

kíváncsi, amelyek alapján adott személy vagy közösség a saját profilját szerkeszti. A médiaantropológusnak a virtuális élet vizsgálata közben a valóságba kell visszatérnie, és a posztok megfogalmazásának folyamata kell hogy érdekelje – az, ami a tartalom mögött van.

A SNÉTBERGER ZENEI TEHETSÉG KÖZPONT

A fejezet előszavaként rövid magyarázatot szeretnék adni arra vonatkozólag, hogy a továbbiakban miért csak központként vagy intézményként hivatkozom kutatásom tárgyára. A tábor szó használata kézenfekvő lenne, a diákok is legtöbbször ezt a kifejezést használják, azonban azt vettem észre, hogy a szervezők a központ szó használatát preferálják, ugyanis a tábor elnevezés nem érzékelteti azt a kemény munkát, amit az intézményben a diákoktól elvárnak.

Az a négy nap, amit Felsőörsön töltöttem, ráébresztett arra, hogy kutatásomat ugyanúgy meghatározza beilleszkedésem nehézsége, mint ahogy a diákok zene-tanulásának folyamatát meghatározza saját beilleszkedésük és az elvárásoknak való megfelelés nehézsége. Egy közel százhusz fős közösségbe csöppentem bele idegenként, reagálnom kellett a központ lakóinak esetleges feszültségére, izgatottságára és fáradtságára is.

Az intézményben a helyiségek, a tantermek és a lakóhelyek egyaránt híres zenészekről, zeneszerzőkről vannak elnevezve; ez a jelenség észrevétlenül tágítja a diákok látókörét, zenei tájékozottságát, identitástudatát. Az intézmény egy olyan speciális pedagógiai tér, amely egyedi módon támogatja a társadalom peremén élő diákok integrációját, megélhetését. Bárdos ezt a jelenséget igyekszik körbejárni *A zene felemel... és megtart* című tanulmányában⁹: szerinte a központ olyan pedagógiai modell megalkotására törekszik, „amely képes kiegyenlíteni a nevelés perszonalizációs és szocializációs oldalának látszólagos ellentétét” (BÁRDOS 2012).¹⁰

Legelőször öt évvel ezelőtt jártam a központban, egy esti koncertre látogattam el vendégként. Akkor körbe is vezettek az intézmény területén, láttam a lakóépületeket és a közösségi tereket. Arra emlékszem, hogy a koncerten a tanárok is sokat játszottak, és nagyon jó hangulatban telt el az a közel egyórás zenélés. Még abban az évben elmentem a *Snétberger and the New Generation* koncertjére. Egy évvel később Alsógödön lépett fel Snétberger Ferenc három tanítványával; akkor ismerkedtem meg személyesen Bodocki Ernővel, aki 2016 tavaszán a Romakép Műhelyben vendégünk is volt. Mielőtt 2016 nyarán eltöltöttem volna négy napot Felsőörsön, tavasszal Ernővel beszélgettem egy kávé mellett, a kedvenc

cukrászdájában. A találkozás nagy hatással volt rám, meghatározta későbbi kutatási kérdéseimet. Ernő felhívta figyelmemet a központ szlogenjének jelentőségére, amely magában hordozza az intézmény identitását is: *a zene felemel*. Arra törekedtem Felsőörsön, a tanulmányom írása közben, hogy ennek a felemelkedésnek a jelentőségéhez viszonyítsak.

A zene és a zenetanulás eszköz, amely által az intézménybe felvett diákok többsége addig számára ismeretlen helyzetbe kerül. Némelyek a központban szokatlan elvárásokkal, szabályokkal találkoznak: pontosság, a tiszteletadás elvárt formáinak alkalmazása (köszönés és megköszönés, illedelmesség, szófogadás), ébresztő és takarodó, rendszeres részvétel az órákon, napi többórás önálló gyakorlás, idegen nyelvi órák, közösségi étkezés. Azonban fontos kritérium, hogy a diákok órán való részvételének szigorú számontartása mellett, a központ által közvetített felfogás szellemében semmi sem kötelező.¹¹ Ahogy a mondás tartja, ne halat adj az éhezőnek; adj neki hálót, tanítsd meg halászni.

A Snétberger Zenei Tehetség Központ megmutatja a cselekvés mesterességét, egyfajta távcső, amely ugyan közel hozza a sikert, de az odavezető útra fókuszál, kitarító munkára ösztönöz. A diákoknak nemcsak a külső akadályokkal kell megküzdeniük, hanem önmagukat is le kell tudniuk győzni. Ha meg kellene mondanom, mi a legtöbb, amit adni tud a több hónapos kurzus, az Snétberger Ferenc mint példakép lenne. Élettörténete példaként szolgál a diákoknak, hogy „hogyan tanuljanak meg élni”, hogyan fejezzék ki magukat egy olyan világban, ahol elsőre nem fogadják el őket, és ahova lehet, hogy soha nem fogják őket befogadni.

Közösség

Az eltérő életkor, a különböző vallási és kulturális szokások ellenére a zenén keresztül egyfelől homogén közösségről beszélhetünk (amelyet a diákok hátrányos helyzete erősen meghatároz), másfelől a központ hierarchikus közössége, mikrotársadalma egy hibrid közösséget alkot.¹² Érkeznek diákok a határon túlról, vidékről, a fővárosból; érkeznek nem roma származású tanárok, diákok és segítők is, akik könnyedén illeszkednek be a közösségbe, ezáltal új kisebbséget alkotva. Bárdos zárt közösségként jelöli a központot, azonban nyitott közösségként is funkcionál, hisz sok idegennek enged betekintést a hétköznapijaiba. A városi, de még a falusi léttől is elszigetelve élő, több mint hatvan diákból, továbbá kilenc animátorból, három-négy koordinátorból, néhány ott alvó tanárból és családtagjaiból álló, nyitott közösség térbeli elszigeteltségét megszakítja néhány órára egy-egy strandolás, közös vásárlás, fellépések, utazás és a központba érkező vendégek, például azok az óvodások, akik hét közben ebédelni

járnak a központ éttermébe.¹³ Ugyan a világtól való térbeli szeparáció („szomszéd a természet”) viszonylagos, hiszen sok ismeretlen érkezik a központba felvételeket, interjúkat, anyagokat készíteni, valamint a virtuális világban való állandó jelenlét biztosítja a társadalommal meglévő, folyamatos interakciót.

Budapestről hétköznaponként reggel busz indul a központban tanító zenészekkel, amely kora este vissza is megy a fővárosba. Ez a legerősebb kapcsolat a várossal. A társadalomtól elszakított tér képze az azonban jelentőségét is veszíti, vagy legalábbis relatívvá válik, hisz mindenkinek a zsebében ott lapul egy wifalkalmas készülék, bár a fizikai elszigeteltséget nyilvánvalóan nem tudja teljes mértékben ellensúlyozni a virtuális kapcsolat. A harmadik tér tézise alapján az online és offline terek metszetében hibrid identitások alakulnak ki; és ez a következő hibriditás, amellyel a közösségnek meg kell küzdenie. A külső tényezők, a diákok identitása, a kulturális, vallási és világszemléleti sokszínűség miatt fontos leszögezni, hogy azon határvonalak zöme, amelyek elkülönítik egymástól az előbb felsorolt okoknál fogva az identitásokat, folyamatosan mozgásban vannak, meghatározva a központ működését.

A stáb tagjai

A stáb, amely animátorokból, mentorokból, koordinátorokból és vezetőkből tevődik össze, hétköznaponként minden délelőtt egy-két órás megbeszélést tart; amikor ott voltam, akkor a helyszínt a számítógépterem adta, amelyet egyébként Neumann Jánosról, a híres magyar matematikusról neveztek el.¹⁴

Három mentor dolgozik a központban: fejenként húsz diákért felelősek, akikkel év közben is tartják a kapcsolatot, és el is látogatnak a diákok otthonaiba megnézni, milyen körülmények között élnek. Az egyéni fejlesztési terv és a pályorientáció fontos szerepet játszik a központ pedagógiai tevékenységében. Az első három hét inkább a ráhangolódásról és az ismerkedésről szól, ez után alakítják ki az egész évre vonatkozó egyéni terveket. Fontos célkitűzése a központnak, hogy már a tanév első, nyári kurzusának ideje alatt alakítsanak a diákok önállóan zenekarokat, és rendszeresen próbáljanak. A tanárok szigorúan vezetik a jelenléti ívet; három hiányzás után a mentorok leülnek beszélni a diákokkal; ha a probléma nem oldódik meg, Kőműves Judittal, a központ szakmai igazgatójával beszélnek, végül Snétberger Ferencsel.

Huszonöt tanár vesz részt a nyolc-tíz teremben párhuzamosan zajló oktatásban. Hetente két hangszeres órájuk van a diákoknak; lehetőség van arra is, hogy új hangszert próbáljanak ki. Minden óra 50 perces; hetente egy-egy alkalommal, késő délután klasszikus zenetörténetet és jazztörténetet is hallgatnak, az óra-rendben heti két angol és két szolfézs is szerepel.

Az angolnyelv-oktatás négy szinten folyik, A1-es szinttől B1/B2-ig, azonban szubjektív benyomásom alapján a legmagasabb csoport órái sem a középfok szintjén zajlanak. Természetesen ezt nem kritikaként írom le, hisz a nyelvtanulás évek hosszú munkáját követeli; a zeneórák mellett érthető módon kevés a diákok kapacitása arra, hogy elmélyüljenek más területeken is.

A központ arra is lehetőséget kínál, hogy az esetleges iskolai bukások következtében esedékes pótvizsgákra is felkészítsék azokat, akiknek erre szükségük van, önkéntesek segítségével.

Belső kommunikáció: kapcsolattartás a diákokkal

Az intézmény belső kommunikációját alapvetően a közösségi média határozza meg, amely leginkább egy zárt Facebook-csoport használatában és a Facebookon zajló belső személyes levelezésben nyilvánul meg, általában így érhetők el a leggyorsabban a diákok.¹⁵

Ahhoz, hogy érthetővé váljon a központ belső kommunikációjának speciális jelentősége, meg kell határozni a körülményeket, amelyekhez a kommunikációnak is alkalmazkodnia kell: órarend, közös és egyéni programok. A hétköznapi szoros napirendet követelnek meg a tábor lakóitól: nyolc órai kelés, étkezések, közös és egyéni órák, takarodó, szabadon választható programok. Minden diáknak személyre szabott órarendje van. Az adott nap órarendje már előző nap kikerül a tábor területén több helyre is, a tanulók szobáinál, az étkezőben és a tanórák épületénél, valamint természetesen a Facebook-csoport falára is. Az ébresztő vagy az étkezések időpontjai is több helyen megtalálhatóak, az adott napi menü szintén olvasható. Többször is hallottam diákoktól, animátoroktól, hogy „összhang” lesz; sokáig azt hittem, hogy ez az elnevezés az összhangzattanórát takarja, azonban később kiderült, hogy esténként van egy rövid gyűlés, ahol a fontos információkat megosztják a diákokkal, problémákat vetnek fel, további programokat hirdetnek stb. Ez a félreértés annyira magával ragadott, hogy a tanulmányom címébe is belevettem.

A KÖZPONT KÖRÉ SZERVEZŐDŐ NARRATÍVÁK

A narratívákra épülő média- és zeneantropológiai vizsgálat megfelelő teret ad a központ életének feltárására. A narratívaként való értelmezés egy mód arra, hogy a személyes mondandóknak, tapasztalatoknak, jelentőségeknek, a személyes és közösségi történeteknek, amelyeket a zene meghatároz, hangot adjon, sőt olyan kérdéseket vessen fel, amelyek másképp nem merülnének fel (STAUFFER –

BARRETT 2009: 19).¹⁶ A narratívaalapú vizsgálat a történetek gyűjtésén, „újrame-sélésén”, reprezentálásán túl megköveteli a narratíva adatainak gondos elemzését, amely kiterjed a kutatás résztvevőire, magára a kutatóra és egy nagyobb kulturális narratívára, amelyben a történet szereplői elhelyezkednek (STAUFFER – BARRETT 2009: 11). A narratívának az a célja, hogy a gyakorlatban kirajzolódó értékek és érdekek újragondolására ösztönözze az olvasót (STAUFFER – BARRETT 2009: 193).

A központ történetében való „szereplés” felfogható egy „próbatételes kaland-regényként” is. *A történet jelentése az irodalomban és az életben* című tanulmányát McAdams a narratíva sokféle definíciójának szemléltetésével exponálja, és a definíciókat két csoportra osztja: 1. *állapot-, esemény- és állapotváltozás-tartalmú*, 2. *célvezérelt viselkedés által jellemzett*. A történet történetét Platónra hivatkozva kezdi, aki szerint „a történet csupán a valóság utánzatának az utánzata” (McADAMS 2001). A történet alábbi funkcióit – mimézis, kauzalitás, gyönyörködtetés, útmutatás, pedagógiai érték – kézenfekvő a központ történetében keresni, és könnyű is őket felfedezni. Annak ellenére, hogy inkább fiktív történetekhez kötődnek az említett elemzési szempontok, elősegítik a központ részletes és összetett ábrázolását.

A központban tanuló diákokat összeköti egy „paradigmatikus történet”, amely Snétberger Ferenchez kapcsolható: az ő történetét tanulmányom következő fejezetében részletezem. A központ történetét sokféleképpen el lehet mesélni: különböző történetszálak által szövődnak az események, és ezek a szálak hol keresztezik, hol kiegészítik egymást, vagy épp ellentmondanak egymásnak. Ezeknek a különböző szerkezetű narratíváknak az a funkciójuk, hogy különböző szempontok alapján ábrázolják a valóság egy-egy szeletét. A központ lakóival készített interjúk által konstruálódó történeteket a szubjektív történetmesélésen túl a szubjektív befogadóképességem alakította. Ez nem azt jelenti, hogy fiktív történetekként kell kezelni őket, csupán fontos kiemelni, hogy a szereplők történetei különböző perspektívákból más és más narratívát beszélnek el.

Snétberger Ferenc médiában megjelenő reprezentációja (ami róla szól) és ön-reprezentációja (amit ő és felesége irányít), az ezekben megkonstruált történetek összefonódnak a központ közösségimédia-platformjának és saját honlapjának médiareprezentációjával, amely a központról szóló televíziós műsorokkal, a YouTube-on elérhető kisfilmekkel és Almási Tamás dokumentumfilmjével párhuzamosan a központ nyilvánosan elbeszélt történetét alkotja meg. Vannak történetek, amelyekhez csak a belső közösség férhet hozzá.¹⁷ A központ különböző történetmesélési struktúráit a párbeszéd, a filmes eszközhasználat, a statikus és dinamikus tartalmegosztás és az önkontroll is elválasztják egymástól. A *mester-narratívát* követő személyes történetek, amelyeket beszélgetéseim alapján írtam

meg, egyszerre reprezentatív és önreprezentatív formák mentén elbeszélte személyes történetek, Almási filmjéhez hasonlóan.

A mesternarratíva: Snétberger Ferenc¹⁸

„Történetünk főhőse egy tehetséges roma zenész, akinek szerencsére volt szüksége ahhoz, hogy ne kallódjon el.” Ezzel a mondattal kezdődhetne minden diák meséje, akit felvettek a központba. A központ története azonban Snétberger Ferencel kezdődik.

A nehéz körülmények közt felnövő, hétgyermekes roma családból származó zenész történetében egészen a központ létrehozásáig saját fejlődéstörténetét állította a középpontba a média- és a filmreprezentáció. Bárdos több mondata is az alaptörténethez való visszacsatolásként fogható fel, például „A művésztanárok [...] saját példájukból kiindulva azt remélik, hogy neveltjeikben is kell, hogy legyen valami” vagy „ki akarnak szakadni abból, amiben vannak, mert a zenészi pálya történetileg is ezt ígéri” (BÁRDOS 2012).

2005-ben készült el Keszler Judit rendezésében az *Örökség* című portréfilm, amely a szegény körülményekből kitörő, Magyarországról Berlinbe költöző, vendéglátós zenészből lett világsztár történetét mutatja be. A film a hangszerek történetével kezdődik, amelyeket *Launhardt* készített el a művésznek¹⁹, és egy repéri jelenettel zárul. A film elején a zenész az édesapjáról beszél, akiből gitárkészítő is lehetett volna. Felidéz egy emléket arról, amikor a család először kapott Nyugatról egy Höfner gitárt. A történet a kezdetekkel folytatódik: emlékek a gyermekkorból, a szegénységről, a Cigányhegyen élő nagymamáról, akinek Balázs János festő volt a szomszédja. Meghatározza a film szerkezetét az utazás (gyalog, biciklivel, autóval, vonattal, repülővel), amely „toposzt” szisztematikusan két, egymástól nem feltétlenül elkülöníthető rész közé szúr be a rendező: ez két jelenetet választ el egymástól, vagy épp összeköt vele témákat, helyszíneket, ahol Snétberger életének különböző korszakairól mesél. Az utazás toposza a cigány identitást is erősíti; Snétberger meg is fogalmazza, hogy talán azért költözött el külföldre, mert a vándorlás a vérében van. Emellett az utazás mint motívum egy másik hasonlóként is fontossá válik történetünkben, hisz a zenészt mint utazót definiálja. A beszélgetés expozíció utáni szakasza a cigány identitás köré szerveződik: az *In Memory of My People*, később *For My People* című kompozíció születésének körülményeit ismerjük meg, amelyet a roma holokauszt (porrajmos) 50. évfordulójára szerzett, és megtudjuk, hogy egy olyan dallamra épül, amelyet a zenész gyermekként a nagymamájától hallott, és örökre megmaradt benne. A zeneszerzésre egy izraeli zeneszerző motiválta, aki meglátogatta a koncentrációs táborokat (a neve a filmben nem hangzik el).

Az *Örökségben* az utazás jelenetei között a vonat is megjelenik, amely a személyes történet és a film szerkezetének, valamint tartalmának kontextusában igen megrázó hatású (ÖRÖKSÉG 2005).

Veiszer Alinda *Záróra* című műsorában (2009) konkrétan rákérdez arra, hogy közvetlenül érintett-e a náci borzalmakban, üldözésekben; a holokausztban nem, de rasszista megkülönböztetések érték már híres zenészként is. Elmesél két történetet, ahol csak amiatt igazoltatták (egyszer Magyarországon, egyszer Olaszországban), mert roma származású (ZÁRÓRA 2009). A portréfilm és a Snétbergerrel készített televíziós interjúk visszatérő, és ezáltal meghatározó motívumai a berlini fal leomlása, az az egy gitár, amelyért gyerekként sorban állt, a pozsonyi kifli, amit egykor a szomszédos pékségből elcsent, és a cigány identitás. Veiszer Alinda a szegénységről is kérdezi, mire ő – a kiflin túl – a játékok hiányát említi. Előfordult olyan is, hogy a gitárját elcserélte egy biciklire – természetesen csak ideiglenesen.²⁰ A zenész életében a Zeneakadémia kultikus és meghatározó szerepe az *Örökségben* is hangsúlyossá válik; a Promontor Televízió által készített interjú helyszínének is „a zene házát” – ahogy Snétberger nevezte – választották.²¹

A 2016-os új lemeze kapcsán készült interjú (*Snétberger Ferenc: In Concert*) központi témája a zenészet (fellépések, új emberekkel való ismerkedés, lemezfelvétel), de természetesen már a központ is nagy szerepet kap, hisz jelenleg a fél élete erről szól. Megtudhatjuk, hogy nem telik el úgy egy nap, hogy ne venné a kezébe a hangszerét; sok figyelmet fordít a gitár gondozására, és a technikai újdonságok megismerésére is; tervezi, hogy stúdiót építenek Felsőörsön, emiatt is követi nyomon a technológia fejlődését (PROMONTOR TELEVÍZIÓ 2016). A Bársony Kata által rendezett kisfilm (*Snétberger Ferenc: A Portrait*)²² középpontjában a rasszizmus témaköre áll; Snétberger Ferenc felesége, Angela egy igen megrázó emléket idéz fel arról, hogy miért nem adott ki neki egy lakást Magyarországon egy tanárnő amiatt, mert észrevette, hogy tíz hónapos gyermeke cigány (BÁRSONY 2007).²³ Az *Örökségben* Berlin utcáit is láthatjuk, megtudjuk, hogy a zenész szeret ott élni – aktuális interjúkban is többször említi, hogy Berlin „multikultiséga” (ő fogalmaz így) megfogja –, és elmeséli, hogyan került fel Pestre, hogyan került be a konzervatóriumba; a berlini letelepedésének történetét is elbeszéli. Nem akart sztenderdeket játszó jazz-zenész lenni: a brazil zene, a jazz, a klasszikus gitár és az improvizáció határozza meg egyedi stílusát. A film utolsó szakasza a koncertezés köré szerveződik. A zárójelenetben, a repülőről készített felvételek alatt felcsendülő dallamokat legutóbb Felsőörsön hallottam élőben, ahol a diákok éppen a mester darabját gyakorolták (ÖRÖKSÉG 2005).

A *Záróra* (2009) végén mesél a központ alapításáról, a hét évvel későbbi Veiszer-interjúban (2016) a diákokkal közösen készített lemez ötletéről hallhatunk.

Mint egy előre megírt történet, amelynek minden tervezett momentuma megvalósul a tervező tolla (hangszere) által. A rögzített beszélgetések, a portréfilm, az interjúk, a kisfilm időrendi sorrendbe téve egy strukturált történetté válnak, amelyek tanulmányom fejezetében egységes történetet alkotnak. A történetek, amelyek sok helyen fedik egymást, egyetlen történetté válnak.

Tanítványtörténetek és az animátorok

A Snétberger Zenei Tehetség Központ történetének szereplői nemcsak zenészek; a gondnok, a portás, a takarítók is meghatározzák a közösség működését. A rendezett környezet, a rendszeres fűnyírás és takarítás, az épületek karbantartása – évente festik a falakat! – jelentősen hozzájárul az intézmény üzenetéhez. A központ a diákokat a rendszeres gyakorlásra, művészi szigorra, tudatosságra tanítja, a pedagógia része, hogy a diákok azzal is szembesüljenek, hogy a rendezett környezetért is meg kell dolgozni. Egyébként a mosásba és a vasalásba is bevonják őket; kedves emlékem, amikor láttam, ahogy az egyik munkatárs, Júlia vasalni tanította az egyik diákot. Az alábbi rövid történetek az individuum és a zene kapcsolatára épülnek, céljuk a zenefogyasztási szokások bemutatása, a központ belső működésének árnyalása; apró adalékként részei a központ történetének.

A megfigyelő film

Almási Tamás *tititá* című, Kuru Antallal forgatott dokumentumfilmje 2015-ben debütált. A rendező három évadot forgatott Felsőörsön, rengeteg anyagot vett fel, amelynek csak a töredéke látható viszont a vásznon. Az alapkoncepció a mester és tanítvány téma megjelenítése lett volna, azonban ez a felvételek során megváltozott. Snétberger Ferenc mellékszereplőjévé vált a filmnek, és a mester szerepében többen is megjelentek (ROMAKÉP MŰHELY 2016).

Elsbree az általa megalkotott osztályozási rendszerben a narratívumot generikus cselekmények köré szervezte: otthonteremtés, küzdelem és versengés, utazás, szenvedés elviselése, beteljesülés hajszolása (1982). E cselekménysorozat egymásutániságát a leglátványosabban az Almási Antiról közvetített történetében fedezhetjük fel. Története hollywoodi értelemben nem sikertörténet. Ha a központra az *otthonteremtést* mint generikus cselekményt ráhúzzuk, ami illik is rá, akkor Antinál a további archetipikus cselekmények is megfigyelhetők. A *küzdelem* a szokatlan környezettel és a szokatlan elvárásokkal, a *versengés* hátrányos helyzetű roma fiatalokkal, akik általában képzetebbek nála, az *utazás* motívuma, amivel a film is kezdődik, és ami földrajzi és átvitt értelemben is óriási távolságot jelöl a központ és az otthoni élete között; a *szenvedés elviselése*, hisz végigcsinálja,

habár új tanárhoz kerül hanyagsága miatt, és sokat hiányzik az órákról. A *beteljesülés hajszolása* is kibontakozik, hisz Anti példaképének állítja be azokat, akikhez közel kerül a központban, akár Snétberger Ferencről, akár Bodoczki Ernőről, akár a gitártanárnőről legyen is szó. A dokumentumfilm csattanója, hogy nem válogatják be a MŰPA-koncert fellépői közé, így a film befejezése egy újabb, a várttól eltérő történet kezdetévé is válik: tovább kell tanulnia, ha el akarja érni a céljait. Antinak a film által közvetített mentalitása nehezen egyeztethető össze Snétbergerével; a központban motiváltabb zenészekkel is találkoztam a nyár folyamán, azonban nem szabad megfélekedezni arról, hogy hátrányos helyzet és hátrányos helyzet között is nagy különbség lehet, ahogy a diákok személyisége, érzékenysége is sokban eltérhet egymástól. A történetek összehasonlításánál erre mindig érdemes odafigyelni.

Janszo Orsolya a határon túlról, Szlovákiából érkezett a központba; klasszikus énekes – szoprán. Egy szlovák konzervatórium diákja²⁴, ahol nem tanulnak szolfézst. Pozsonyba jár énektanárhoz, tervei szerint oda fog jelentkezni. A Snétberger Zenei Tehetség Központjára véletlenül értesült, a Facebookon látott egy hirdetést valamelyik csoportban. Komolyzenei pályája mellett az *Egy Pohár Citrom* nevű alternatív zenekar énekesnője, sokat jár hallgatóként populáris zenei koncertekre is Magyarországra; 50 km-re lakik Budapesttől. Olyan magyar formációkat hallgat, mint az *Anna and the Barbies*, a *Magashegyi Underground* vagy a *Kiscsilag*. Lelkesen mesélt a Gomaszögi Nyári Táborról (Tusványos Tábor)²⁵, ami a felvidéki magyarság szabadegyeteme koncertekkel, pajaszházakkal Szlovákiában.²⁶ Kedvenc zenekarainak lemezeit megveszi. Az angoloktatásról kérdeztem, elmesélte, hogy ajándék gyanánt Snétberger Ferenc angol nyelvű Wikipédia-oldalát készítik az ügyesebbek. Kevés a nyelvtan, szituációs játékok nincsenek, inkább az interneten keresnek például idézeteket, a kommunikációhoz szükséges alapszavakat tanulják.

Barbarics Csanád egyike azon diákoknak Janszo Orsi mellett, akik nem roma származásúként kerültek Felsőörsre. Tizenkét éves korában, legfiatalabbként érkezett a Balatonra évekkel ezelőtt. Csanád ötödik éve jár a központba, mára már a zuglói Szent István Szakközépiskola diákja. Különleges egyénisége, szerénysége, műveltsége nagyon nagy hatással volt rám. Snétberger Ferenc, Balázs János, a központ tanárai és a fellépési lehetőségek nemcsak a tehetsége kibontakoztatását segítik elő, hanem zenei pályájának megteremtését is. Látszik, hogy számára ez a lehetőség nagyon fontos. Csanád a YouTube és a Spotify mellett a Naxos Music Libraryt használja; a telefonjára és a tabletjére tölti le a zenét, vagy online hallgatja – 70%-ban klasszikust hallgat, a reggae-t is szereti. Szívesen gyűjtene vinyllemezeket, CD-ket nem vásárol. Naponta nyolc-kilenc órát gyakorol, ha

teheti; egy fatőkés zongorán kezdett el játszani otthon (Bösendorfer). Nagymamája ének-zene tanár, a családban volt, aki zenélt. Édesanyja szokta felvenni videóra a koncertjeit, és azokat feltölti a YouTube-csatornájára. Nagy Gergővel ötödik éve egy szobában laknak, esténként filmeket néznek, ebben az évben a *Batman*-széria a soros.

Nagy Gergő 17 éves korában autodidakta módon kezdett el zenélni. Ütőhangszeresként technikus szerepkörben az alábbi feladatokat látja el a kurzus ideje alatt: hangosítás, fotózás, videózás, filmvágás. A közösség tagjaként dokumentálja a központ hétköznapijait, YouTube-csatornáján már három kisfilm is megtekinthető, amely a központ egy évének – nyár, ősz, tavasz – életét mutatja be; a filmekben rövid interjúk is hallhatók diákokkal. Két Sony Alfa 200-as fényképezőgéppel érkezett, amelyeket barátaitól kért el. Van saját laptopja, a FinalCutter nevű programmal vágja a filmeket; régebben, amíg regisztrációja aktív volt, az nCore-t használta zeneletöltésre; volt időszak, mikor a Spotify térítési szolgáltatásait is igénybe vette; manapság a YouTube-ról tölt le egy konverter segítségével mp3 formátumban. Kevés lemeze van, azonban például Glenn Gould és Snétberger lemezeit megvette. Sok zenei műfajt szeret, többek között az operát (Verditől a Rabszolgák kórusát említi), a klasszikust (különösen gitáron), a flamencót; a rockot nem. Inkább teljes koncerteket hallgat, nem egy-egy dalt. A telefonján nincs internet. Gergő ötödik éve jár a felsőörsi központba, a Zöld Kakas Líceumba járt, ahol a média szakot is elvégezte, valamint az annak idején Ybl Miklós nevét viselő szakközépiskolában, a Várna utcában szobrásznak készült. A központban készített fotóit háromnaponta tölti fel az évfolyam zárt Facebook-csoportjába, ahol mindenki hozzáférhet. Ez nagyon fontos, mert a szülők miatt a fotók nyilvánossá tétele kérdéses. A központról legjobb barátjától, Balázs Tamástól hallott, aki arra biztatta, hogy kezdjen el zenélni. Aztán később a központ jelentkezésre buzdító felhívását egy ifjúságsegítő irodában olvasta, ahol akkoriban dolgozott és pályázatokról értesített fiatalokat. Szerinte a *tititá* című film filmnek kiváló, azonban a főszereplő által közvetített üzenet negatív: Anti nem élt a központ adta lehetőséggel úgy, ahogy mások; „Antiban nincs motiváció”. Meggyőződése, hogy a filmet folytatni kéne; Almási Tamás három évig forgatott a helyszínen, és még nagyon sok téma lenne, amit ki lehetne bontani a vásznon.

Kakukktojás

Bodoczki Ernő professzionális zenei pályafutása a központban indult el. Snétberger Ferencsel több ízben is együtt játszott, nemcsak a központ más diákjai társaságában, hanem a *New Generation* formációban is. Ennek köszönhetően

lépett fel legelső nagykoncertjén a Művészetek Palotájában, ahol Palya Bea hal-
lotta játszani, akivel azóta is együtt zenél. Ernő, amikor Felsőörsre érkezett
2011-ben, már a Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola diákja volt. Ernő a *tititá-*
ban fontos szereplőként jelenik meg, aki segít Antinak. Beszélgetésünk alkalmá-
val elmesélte, hogy Anti személye nagyon megtetszett neki, odafigyelt rá, sok
időt töltött el vele, amiért sokan kérdőre is vonták; a mai napig támogatja őt.
Szerinte a központ célja a roma zenészek tudatosítása: játsszanak tudatosan, úgy,
ahogy a szakma azt elvárja.

Az animátorok

Karcsi a barátnőjével, Dórral a Romaversitas ösztöndíjasaként érkezett a köz-
pontba, hasonlóan az animátorok többségéhez. Az animátorok között a szocio-
lógus végzettségű és sokat önkénteskedő Tomi, a szülésznőnek készülő Dóri,
a testnevelő és földrajz szakos Karcsi és a többiek is, akiket sajnos nem volt alkal-
mam közelebbről megismerni, gondosan tervezik meg a szabadidős programokat
a diákoknak. Kártyajátékok, drámajáték, ismerkedőest, kalandpark, strandolás,
szombat esti bál, sportos programok a központ területén (röplabda, pingpong-
bajnokság, FIFA-bajnokság követése kivetítőn). Egy napra három animátor van
beosztva. Ha húsz diák részt vesz egy programon, az jó aránynak számít; kivétel
a kalandparkos program, amire mindenki jelentkezett. A FIFA-nak is nagy
sikere volt, a bajnokságon kívül is lehetett játszani. Egyébként általában egy nap
egy kisebb és egy nagyobb esti program volt. Az animátorok egyik este egy
olyan izgalmas vetélkedőt szerveztek, ahol különböző állomásokon kellett telje-
síteniük a diákoknak: műveltségi kvíz, ügyességi verseny, zenefelismerés. Volt
egy filmfelismerős program is, ahol színészeket, filmzenéket, színészekről ké-
szült karikatúrákat és természetesen filmjeleneteket kellett eltalálniuk a részt-
vevőknek.

Tanulmányomban csak röviden vázoltam fel a központ egyes tagjainak néző-
pontjait, hogy hiteles képet adjak arról a munkáról, ami Felsőörsön folyik.
A következő rész a médiamegjelenésekről szól, amelyek már a tudatos és nyilván-
osan hozzáférhető reprezentáció részét képezik.

Az online tér narratívái: médiamegjelenés és önreprezentáció

A központ médiareprezentációja a legtöbb esetben Snétberger Ferenc szemé-
lyéhez kapcsolódik, személyes interjúihoz, beszélgetésekhez és a központ által
szervezett koncertekhez. A médiamegjelenéseken keresztül követhető személyes
történetének egy szála a központ narratívája, amely így végigkíséri a média által
rögzített személyes történetét is.

Snétberger önreprezentációja professzionális, de visszafogott, szerény és egyszerű; nincs ez másképp a központ reprezentációjával sem, azonban látszik, hogy a nyilvánossággal közölt információk szigorú kontroll alatt állnak. „A Snétberger Zenei Tehetség Központ ötlete 2008-ban, Berlinben, Snétberger Ferenc lakásán merült fel először, egy hosszú beszélgetés alkalmával.”²⁷ Snétberger Ferenc honlapja megfelel egy zenésztől elvárt információközlő felületnek. Dokumentálja megjelent és megjelenésben lévő lemezeit, terveit, projektjeit, koncertjeit, híreket, audiovizuális anyagokat közvetít.²⁸ Ezek a dinamikus tartalmak közösségi oldalain is megjelennek. A honlap statikus tartalmát képezi az önéletrajz, amely a professzionális zenész narratívájának magja.

Önreprezentációját és a központ reprezentációját is meghatározzák Raffay Zsófia fotográfus képei, amelyek a hivatalos honlapon is láthatók; ő készített képeket többek között a *New Generation* formációról és a központ életéről is. Személyes honlapja hivatkozik a központ oldalára is, és egy rövid ismertető történet is olvasható az intézményről. Amióta a központ létesítésének ötlete felmerült, nem találtam olyan interjút, ahol az egyik központi téma ne az intézmény lenne. A hírek között egyébként a központról is találhatók audiovizuális tartalmak. Több ízben is említi Snétberger, hogy a marketingért a felesége, Angela Snétberger a felelős; már 1988-ban, amikor kiköltöztek Berlinbe, klubról klubra járt egy-egy kazettával, hogy fellépési lehetőséget szerezzen a férjének. Mivel nem találtak menedzsert, Angela Snétberger beletanult a szakmába – meséli Snétberger az *Örökség* című portréfilmben. Fontos mozgatórugója a központ reprezentációjának a vezetői kontroll, az ott eltöltött idő alatt többek elmondása alapján számomra az derült ki, hogy Snétberger nagy gondot fordít arra, hogy mi jelenik meg nyilvánosan a központról.

A központ elsősorban a leendő és volt diákokkal való kommunikációra használja a közösségi médiát, így a hivatalos Facebook-oldalt is, ahol publikálják a központ életét közvetítő belső fotókat, koncertdátumokat, a felvétellel kapcsolatos információkat, sőt még a felvett diákok névsorát is szokták közzéadni.

2016 nyarán a Vehir.hu²⁹ háromrészes cikksorozatot jelentetett meg a központról, amelyet szintén megosztottak.³⁰

Az online térben megjelenő történetvezetést alapvetően az aktuális hírközlés jellemzi; felváltva szól a központ belső közösségének és a külső közönségnek is. Funkciója a központ bemutatása, a központtal kapcsolatos hírek, médiamegjelenések és események közlése, mint a felvételi meghallgatás időpontja vagy egy koncert helyszíne és dátuma. Amíg a honlap inkább a központ hivatalos reprezentációja, amelynek egy olyan olvasó számára is érthetően kell elbeszélnie a történetet, aki esetleg még semmit sem hallott az intézményről, addig a közösségi

média már inkább ismerősöknek, résztvevőknek, volt diákoknak, tanároknak, segítőknak szól.

A filmes Snétberger-interjúk (*Örökség, Mundi Romani, Budapest videó* stb.) és az Almási-film által közvetített személyesség kevésbé mutatkozik meg az online térben. A honlap nagyobb hangsúlyt helyez Snétberger Ferenc személyére, mint a Facebook-oldal, ami magyarázható az előbbi gondolatmenettel is: olyanoknak szól, akik először hallanak a központról, és be kell nekik mutatni a létrejöttét, a célját és a jelenét.

A Facebook-oldal tekinthető a központ nyilvános története „krónikásának”, míg a honlap egy statikusabb felület, úgy is mondhatnám, hogy egyfajta állandó történet, kiegészítve aktualitásokkal. Itt visszamenőleg feltérképezhető, hogy adott évben kik jártak és kik tanítottak a központban; olvasható a központ indulásának története, és a felvétellel kapcsolatos részletes információk is; koncert-beszámolókkal, a koncertekről készített fotókkal, kisvideókkal és még munkalehetőségekkel is találkozhatunk.

A honlapon a képi megjelenítésre nagy hangsúlyt helyeznek, szinte minden névhez csatolnak fotókat. A *multimédia* címszóval ellátott fül alatt összegyűjtött dokumentációt – amely retrospektív gyűjteménynek tekinthető – kép, zene és videó kategóriákba osztották.

Valójában egyszerre fogható fel roma önreprezentációnak és roma reprezentációnak is: nem a közösség készítette saját magáról – ellenben Nagy Gergő anyagaival, amelyek esetében egyértelműen önreprezentációról beszélhetünk –, azonban ők döntenek az anyagok publikálásáról. Több fotós az intézményben és külső helyszíneken, koncerteken készített képeit egyaránt tartalmazza az adatbázis.

A honlap kiemelt tartalmát képezik a támogatásról és az intézmény bérléséről szóló információk is, amely bevételi forrásoktól – az állami támogatásokon túl – a központ fenntartása függ, valamint az aktuális, diákokkal kapcsolatos hírek. Legutóbb három, külföldi ösztöndíjat elnyerő diákról közöltek egy cikket, amely természetesen a Facebook-oldalon is megjelent.

4. MÉDIAHASZNÁLAT ÉS ZENEFOGYASZTÁS: A KÉRDŐÍVEK ELEMZÉSE

A gépteremben, ahol a diákok kitöltötték a kérdőívet, 15 darab HP ProDisplay P222VA gép van. Számomra az egyik legérdekesebb jelenség az volt, hogy több diák sem tudta a Facebook-jelszavát, mivel a telefonjukon állandóan be vannak jelentkezve.

A hétköznapi értelemben vett média fogalmának értelmezése a hírfogyasztásra összpontosul, azonban akármilyen médium általi szabadidős tevékenység, munka vagy tájékozódás is médiahasználat. Tanulmányomban a médiahasználat alatt az internetezési és a zenefogyasztási szokásokat értem, azon eszközök használatát, amelyek a zenehallgatást, valamint a zene letöltését és a zene rögzítését szolgálják.

A Google segítségével egy hat szekcióból álló kérdőívet készítettem, amely körbejárja az alapvető internetezési, médiahasználati, zenefogyasztási szokásokat, és néhány személyesebb kérdést is feltesz (zenei példakép, zenészek a családban, kapcsolat a cigány zenei hagyománnyal).³¹ Az animátorok segítségével – különös tekintettel Tomira és Karcsira – a kérdőíveket nem tudtam volna ilyen jó arányban kitölteni; nagyon határozott fellépéssel bánnak a gyerekekkel, akik láthatóan tisztelik, elfogadják és szeretik őket. A kérdőívet a 63 tanulóból 34 töltötte ki, ami hatalmas eredménynek számít. A kitöltő diákok közül tizenhatan ebben az évben tanulnak először a központban, a többiek közül van, aki már ötödik éve a központban van; többségük fiú; általánosságban is elmondható, hogy sokkal kevesebb lány tanul a központban. A diákok 12 és 23 év közöttiek. Nyolcan érkeztek Budapestről, öten Szlovákiából (ketten Párkányból, egy diák Nagykaposból, egy Ragyolcból, egy pedig nem nevezte meg a helységet), ketten Miskolcra, továbbá egy-egy diák az alábbi településekről: Balatonszabadi (Somogy), Szombathely (Vas), Örkény (Pest), Csap (Kárpátalja, Ukrajna), Hajdúsámson (Hajdú-Bihar), Debrecen (Hajdú-Bihar), Sajószöged (Borsod-Abaúj-Zemplén), Salgótarján (Nógrád), Csököly (Somogy), Serényfalva (Borsod-Abaúj-Zemplén), Eger (Heves), Pécs (Baranya), Szentbalázs (Somogy), Tatabánya (Komárom-Esztergom), Ózd (Borsod-Abaúj-Zemplén), Borsodbóta (Borsod-Abaúj-Zemplén), Inárcs (Pest).³²

Húszan ismerőstől hallottak a központról, ketten a zenetanáruktól, és csupán hárman látták a Facebookon a hirdetést. Huszonhárom diáknak saját hangszere van, hét diáknak egyáltalán nincs lehetősége otthon gyakorolni, mivel nincs hangszere.

Mindenki azt a választ adta, hogy lehetőségük van rendszeresen használni évközben és nyáron is az internetet. 32-en otthon is tudnak internetezni. A leggyakrabban látogatott oldalak a Facebook és a YouTube, de a tanulás céljából való internetezést is megjelölte 24 diák – egyedül a YouTube-ot jelölte meg minden diák. 29-nek van internet a telefonján, csak egy diáknak nincs saját mobiltelefonja. 18-an járnak élőzenei koncertekre, ez az adat a központban eltöltött időszakon kívül értendő. 33 mobiltelefonon hallgat zenét, 30-an jelölték be, hogy számítógépen is, rádiót hárman hallgatnak, CD-lejátszót 6-an, vinylt 3-an,

televízión keresztül 8-an fogyasztanak zenét. 14 diák adta azt a választ, hogy sok zenei lemeze van otthon, hatuk soha nem hallgat CD-t, és nincsenek is lemezeik.

29-nek van otthon televíziója, 19-nek rádiója, 28-nak számítógépe (27-nek saját), 16-nak lemezejátszója. 26-an adták azt a választ, hogy naponta órákat hallgatnak zenét az interneten, 6-an naponta egy óránál kevesebbet; egy diák leírta, hogy csak akkor tud zenét hallgatni, ha be tud ülni olyan helyre, ahol van internet-hozzáférés. A YouTube mindenkinél tarol, 8-an használják a Spotifyt és a Soundcloudot, és ez a nyolc ember feltehetőleg ugyanaz; 2 diák bejelölt az iTunes, és 2 diák a Deezer. Zeneletöltésre konvertálás segítségével szintén a legtöbben a YouTube-ot használják – 20-an –, 6-an bejelölték az iTunes-ot, míg a torrentet csak 3-an. 3-an azt a választ adták, hogy nem szoktak letölteni zenéket. 32 diák tárolja a zenéit a telefonon, 8 diák használ tárolásra pendrive-ot, 6 tárolja célzottan zenehallgatásra használatos eszközön, és 3 használja a Dropboxot megőrzés céljából.

Az eredmények magukért beszélnek: a központ diákjai ingyenes programokat használnak, a dokumentációt és megőrzést nem érzik fontosnak, és jól láthatóan az online, „azonnali” média fogyasztói.

BEFEJEZÉS

Ha valamelyiknek van értelme és eredménye azon intézmények közül, amelyek valamilyen formában, akár elméleti, akár gyakorlati szinten valamely kisebbséggel, hátrányos helyzetű közösséggel foglalkoznak, akkor ennek az intézménynek van. Nem évenkénti adományozásról vagy névleges támogatásról van szó, hanem állandó jelenlétről, motiválásról, személyes törődésről.

Tanulmányom alapvető célja a központ aktuális és virtuális térben való jelenlétének feltárása és a központhoz kapcsolódó, különböző szerkezetű és különböző mondanivalókat közvetítő történetek bemutatása volt. A *mediatizált tér*, a *mediatartalom*, a *reprezentáció* és az *önreprezentáció*, valamint az *identitáskonstrukció* túlterhelt fogalmak, megannyi jelentést hordoznak magukban; igyekeztem világosan megragadni, hogy adott kontextusban hogyan és miért használom ezeket a szavakat.

A médiahasználati szokások és azok (online és személyesen megosztott) történeteken keresztül megvalósuló feltárása révén, valamint objektív adatok hozzáadásával lehetőség adódik arra, hogy a diákok médiahasználati narratívája (mediatörténet) kirajzolódjék, amely által láthatóvá válik, hogy évről évre hogyan változnak a zenehallgatási szokásaik.

Az ember – jó esetben – értelmet igyekszik adni az életének, és tehetségével nemcsak önmagát, hanem az életét is teljessé teheti. Azt hiszem, ha valaki él a tehetségével, azzal képes másokat is motiválni: egyszerűen értéket közvetít. A zene az egyik legerősebb eszköz, amitől az, aki játszik, vagy az, aki hallgatja, valami nem megfoghatóat kap, ami lehet élmény, motiváció, vagy épp gyógyír. A zenével kapcsolatos jelenségeket pontosan emiatt nagyon nehéz tudományosan megragadni.

A központban láthatóvá és mérhetővé válik, mennyit adhat a hátrányos helyzetű diákoknak közvetetten és közvetlenül a zene: külföldi ösztöndíjat, fellépési lehetőséget, nyelvtudást, műveltséget, kapcsolati tőkét, nyaralást. A Snétberger Ferenc által szimbolizált szorgalom és elhivatottság a központ alapja, amely helyet biztosít azoknak, akiknek szükségük van a támogatásra. A központ, összkomfortos, rendezett épületegyüttessel és a hazai sztártanárokkal megtámogatva, professzionális nemzetközi kurzusokkal is felveszi a versenyt.

A központ paradoxona, hogy egyrésztől a társadalomtól elszigetelten, másrésztől a technológiától nem elzártan működik, ami a társadalomtudomány számára igazán érdekes kutatási területté teszi. Olyan, közösségi erő által fenntartott létesítmény, amely mind a pedagógiai, mind a szociális tevékenységet végző intézmények számára mintaként szolgálhat.

Amikor észrevettem Felsőörsön az épületek ablakaira ragasztott fecskeformákat, elsőre azt gondoltam, hogy a szabadság szimbólumai; persze csak jelzés a madaraknak, hogy ne szálljanak bele. Mindenesetre számomra a szabadságot is szimbolizálták, annak a szabadságnak a lehetőségét, amely a nehézségekből kiemeli azokat a diákokat, akik itt a zene nyelvén tanulnak beszélni.

JEGYZETEK

- ¹ A diákok kb. 10%-a nem roma származású, a tanárok és a segítők közül is sokan nem roma származásúak.
- ² Ezt a kifejezést azért választottam, mert ugyan az intézmény fogad vendégeket, és nyitott a külvilágra, mégis a szoros napirend és a pedagógiai szigor, a közös érdek mentén zárt közösségként funkcionál.
- ³ A történetiség fogalmát a központ történetcentrikusságának a hangsúlyozására használok.
- ⁴ Nagy Gergővel, Janszó Orsolyával, Barbarics Csanáddal, Varga Júliával, Kőműves Judittal, Margóval, Karcsival és Tomival, valamint a központ egykori diákjával, Bodoczki Ernővel.

- ⁵ 34 kitöltött kérdőív alapján.
- ⁶ Kuru Antal, Bodoczki Ernő és Almási Tamás vendégeink voltak a Romakép Műhelyben, ahol a film vetítése után sokat beszélgettünk.
- ⁷ A központ honlapja, Facebook- és YouTube-profilja.
- ⁸ Persze ha a kutató otthon van a zenében, az sokat hozzáadhat kutatásának eredményességéhez.
- ⁹ Bárdos a speciális zenepedagógiát mutatja be azon tabukon keresztül (ahogy ő kategorizálta az alábbi szempontokat), amelyekre a képzés épül: szegregáció, klauzúra és genus loci, perszonalizáció. Sok kutatási lehetőséget vet fel azon dokumentációk alapján, amelyek a központ birtokában állnak (kérdőívek, interjúk, szociometriai felmérések).
- ¹⁰ A tanulmányában felvázolt körülményekhez képest – hangszerpark, tantárgyak, tanárok és munkatársak – 2016-ra változott a tanárok és munkatársak listája, és a tanegységlista is.
- ¹¹ Erre a kérdőívek kitöltésének lebonyolítása során derült fény; tapasztalatom szerint sokan tiszteletből tettek eleget a kérésnek.
- ¹² A közösség hibriditása megközelíthető a „harmadik tér” fogalmának szempontjából is – többek között Homi K. Bhabha, Edward W. Soja, Randall Packer elméletei –, azonban jelen tanulmányomban erre az aspektusra nem térek ki.
- ¹³ Érdekes, hogy az ott elmondottak és a saját tapasztalatom alapján a külsősök a diákokat nem zökkentik ki a napi rutinból.
- ¹⁴ Ezt azért tartom fontosnak hangsúlyozni, mert igazolja, hogy az intézmény minden szeglete a diákok tudásának bővítését szolgálja.
- ¹⁵ Többször voltam tanúja annak, amint a mentorok és az animátorok ezt a platformot használva küldtek üzenetet, és érdeklődtek afelől, hogy miért nem érkezett még meg az adott diák az órára.
- ¹⁶ A szerzőpáros könyve mérföldkő a zeneoktatás narratív szempontú elemzésében: bevallom, meg is lepődtem, hogy rábukkantam, amikor leültem, hogy megírjam az összegyűjtött anyagok alapján a tanulmányt, és további elméleti alapokat gyűjtssek. A könyv első két fejezete az elméleti rész, amit egy-egy, különböző szerző által megírt tanulmány követ, történeteket elmesélve a zenei élet különböző szereplőiről, sok idézettel.
- ¹⁷ Facebook-csoportok, közös órák, közös programok satöbbi.
- ¹⁸ Snétberger Ferenc mindenki nevét tudja, személyesen odafigyel arra, hogy mi történik a központban, és mi történik a diákokkal. Az esélyegyenlőség megteremtéséért járó díjat, a *Justitia Regnorum Fundamentumot* ebben az évben nyerte el. Az intézmény „egyedülálló színvonala mellett kiemelkedő az itt

történő nevelés közösségépítő szerepe is” (Novák, idézi ORIGO 2016). Novák Katalin, az Emmi államtitkárának elköteleződését erősíti, hogy a nyáron ellátogatott a központba, ahol néhány diák rögtönzött minikoncertet is adott a tiszteletére. (Egyébként idén az eddigi 40 milliós állami támogatás több mint háromszorosát kapják meg.) Bárdos is kiemeli, hogy a „személyi kultuszok mozgatóereje” a diákoknak fontos motiváció; azt gondolom, hogy Snétberger Ferenc személyi kultusza a médiamegjelenésekre is rányomja a bélyegét.

¹⁹ FS-széria, amely a zenész monogramja.

²⁰ A fiának személyesen készített köpőcsövet, amihez az ezermesternél vásárolta meg a kellékeket; az elkészítési útmutatót egy indiános könyv határozta meg.

²¹ Nem mindegy, hol játszik, és nem mindegy, hogy milyen a közönség, és Snétberger szerint a Zeneakadémia közönsége kiváló.

²² *Mundi Romani* sorozat, 2007.

²³ Snétberger Ferenc: *A Portrait. Mundi Romani*. 2007. Rendezte Bársony Kata.

²⁴ Az országban öt konzervatórium van.

²⁵ <https://www.gombaszog.sk/>

²⁶ A táborban szinte csak magyar zenekarok lépnek fel, körülbelül 1:10 arányban vannak szlovákok.

²⁷ Snétberger Ferenc honlapja.

²⁸ Az oldalt összekapcsolja egyéni YouTube-csatornájával.

²⁹ Veszprémi Hírportál

³⁰ Az interjúalanyok Snétberger Ferenc, Kőműves Judit, továbbá három diák.

³¹ <https://docs.google.com/forms/d/13hBp994i1JJbb87DcSxAx1V33nc2OczBmPThwz84upU/edit>

³² További adatok gyűjtése után a térképes adatvizualizáció kiváló adatközlési megoldás volna arra, hogy kimutassuk, az ország mely területéről hány diák érkezik a központba.

IRODALOMJEGYZÉK

BÁRDOS Jenő (2012) A zene felemel... és megtart. A Snétberger Zenei Tehetség Központ mint pedagógiai kihívás és iskolakísérlet. *Társadalmi Együttélés* 3. <http://www.tarsadalmiegyuttes.hu> (Letöltés ideje: 2016. augusztus 10.)

BARREIRO, Alvaro et al. (2009): *Music and Anthropology: agreements and disagreements. The Crisis of a Concept. Folklore Between Music and Culture*. <http://www.imc-cim.org/mmap/pdf/prod-serra-e.pdf> (Letöltés ideje: 2016. augusztus 10.)

- BARRETT, Margaret S. – STAUFFER, Sandra L. (eds) (2009): *Narrative Inquiry in Music Education. Troubling Certainty*. Springer, Berlin.
- CIHODARIU, Miriam (2011): A rough guide to musical anthropology. *Journal of Comparative Research in Anthropology and Sociology* 2(1). 183–195.
- COMAN, Mihai (s. a.): *Media Anthropology: An Overview*. http://www.philbu.net/media-anthropology/coman_maoverview.pdf (Letöltés ideje: 2016. augusztus 14.)
- Elsbree, Lawrence (1982): *The Ritual of Life: Patterns in Narratives*. Kennikat Press, Port Washington, N. Y.
- KOVALCSIK Katalin (2010): Roma muzsikások a prulikulturalizmus színpadán: esettanulmány a Kalyi Jagról és utódairól. In: A. GERGELY András (szerk.): *Zeneantropológia*. MTA Politikai Tudományok Intézete, Budapest. 123–136.
- MCADAMS, Dan P. (2001): A történet jelentése az irodalomban és az életben. In: LÁSZLÓ János – THOMKA Beáta (szerk.): *Narratívák 5. Narratív pszichológia*. Kijárat Kiadó, Budapest. 157–174.

ONLINE FORRÁSOK

- SNÉTBERGER Ferenc (2016): *In Concert. Lemezbemutató koncert a Zeneakadémián*. PROMONTOR TELEVÍZÓ, Budapest. <https://www.youtube.com/watch?v=3OQGMAQAJOE> (Letöltés ideje: 2016. augusztus 15.)
- SNÉTBERGER Ferenc (2007): *A Portrait. Mundi Romani*. Rendezte: Bársony Kata. [http://www.mundiromani.com/videos/?video\[video\]\[item\]=95](http://www.mundiromani.com/videos/?video[video][item]=95) (Letöltés ideje: 2016. augusztus 17.)
- NEW GENERATION, MŰPA (2011). <https://www.youtube.com/watch?v=8ynOx2Qp96s> (Letöltés ideje: 2016. augusztus 15.)
- Origo (2016): *Díjat kapott Snétberger Ferenc*. <http://www.origo.hu/kultura/fesztival/20160627-snetberger-ferenc-zenei-tehetsegi-kozpont-evnyito-dij-eselyegyenloseg.html> (Letöltés ideje: 2016. augusztus 15.)
- TILOS RÁDIÓ (2016): *Snétberger Ferenc gitárművész*. Nápolyi Szext. <https://tilos.hu/episode/napolyi/2016/03/18> (Letöltés ideje: 2016. augusztus 15.)
- Hír Tv (2016): *Interjú Snétberger Ferencel*. <http://hirtv.hu/alinda/snetberger-ferenc-1335542> (Letöltés ideje: 2016. augusztus 15.)
- ÖRÖKSÉG (2005): *Portréfilm Snétberger Ferenc gitárművészlől*. Rendezte: Keserű Judit. http://euscreen.eu/play.jsp?id=EUS_C52AA2426482417AB76078C9454090CA (Letöltés ideje: 2016. augusztus 15.)

BUDAPEST VIDEÓ. <http://budapestvideo.hu/video/snetberger-ferenc> (*Letöltés ideje: 2016. augusztus 15.*)

ZÁRÓRA *Veiszer Alindával* (2009). Duna Televízió, Budapest. https://www.youtube.com/watch?v=wbNQOBKKiCE&list=PLg78vUBFFNUpHaIjDVX4aK_JRsL9B3UpR&index=3 (*Letöltés ideje: 2016. augusztus 15.*)

Snétberger Ferenc honlapja.

A Snétberger Zenei Tehetség Központ honlapja, YouTube- és Facebook-oldala.